

Zarząd Fundacji Audiodeskrypcja
ul. Gaskiewicza 15
15-128 Białystok

Audiodeskrypcja w telewizji - standardy i dobre praktyki

Odbiorcy audiodeskrypcji

Według danych GUS w Polsce jest około 1,8 mln osób z dysfunkcją wzroku w różnym wieku. Dane te obejmują osoby z lekkim, umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności ze względu na wzrok, które w różnym stopniu utraciły możliwość dostępu do odbioru usług audiowizualnych, świadczonych przez nadawców telewizyjnych. Różnice te zależą od wieku i stopnia utraty wzroku (osoby niewidome od urodzenia i ociemniałe bez poczucia światła, osoby niewidome i ociemniałe z poczuciem światła lub też zachowanymi i użytecznymi w różnym stopniu resztkami widzenia, osoby słabowidzące posiadające stałe wady wzroku ograniczające pole i /lub ostrość widzenia). Ze względu na rozwój cywilizacji, starzenie się społeczeństwa oraz postęp medycyny, który ratując życie, nie potrafi wyeliminować wszystkich skutków chorób, wypadków, itp. przewiduje się, że liczba osób z problemami widzenia będzie wzrastać zarówno u dzieci, jak i osób starszych. Zapewnienie osobom z niepełnosprawnością odpowiedniego dostępu do usług audiowizualnych jest możliwe dzięki technice audiodeskrypcji, która za pomocą werbalnych opisów udostępnia treści wizualne. Dostęp do audiowizualnych usług medialnych nie jest luksusem, lecz jest prawem wszystkich obywateli, w tym również z niepełnosprawnością wzroku. Dostępność telewizji osobom z niepełnosprawnością sensoryczną jest wyrazem przestrzegania praw człowieka, obywatela w społeczeństwie informacyjnym.

Wdrażanie audiodeskrypcji do oferty programowej przez nadawców telewizyjnych

W telewizji audiodeskrypcja po raz pierwszy pojawiła się w 1983 roku, w Japonii, na otwartym kanale w programie komercyjnego nadawcy – NTV. Na przełomie lat 80-tych i 90-tych została zastosowana także w telewizji hiszpańskiej, amerykańskiej i niemieckiej. W Wielkiej Brytanii usługę uruchomiono w roku 1994, dostarczając za pośrednictwem ITV i BBC ponad 6 godzin audiodeskryptowanych programów, prezentowanych w czasie najwyższej oglądalności. W związku z implementacją unijnej dyrektywy audiowizualnej z dnia 11 grudnia 2007 r., Fundacja Audiodeskrypcja zgłosiła propozycje wprowadzenia usług dostępu tj. audiodeskrypcji, napisów dla niesłyszących i języka migowego, które zostały wprowadzone do znowelizowanej Ustawy o Radiofonii i Telewizji. Dostawcy audiowizualni zostali w ten sposób zobowiązani do zapewnienia dostępności udogodnień, umożliwiających odbiór programu telewizyjnego osobom z niepełnosprawnością wzroku i z niepełnosprawnością słuchu, w zakresie przynajmniej 10 proc. nadawanego programu, z wyłączeniem reklam i telesprzedaży. Od 1 lipca 2011 r. przynajmniej 5% oferty programowej ma posiadać takie udogodnienia, natomiast próg 10% ma być osiągnięty w 2012 roku. Jest to także pierwszy akt prawny, w którym została zawarta definicja audiodeskrypcji w następującym brzmieniu:

"Audiodeskrypcja oznacza werbalny, dźwiękowy opis obrazu i treści wizualnych zawartych w audycji audiowizualnej, przeznaczony dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku, umieszczony w audycji lub rozpowszechniany równocześnie z nią".

Jako pierwsza do tego obowiązku zastosowała się Telewizja Polska. Wykorzystując posiadane już doświadczenie w udostępnianiu filmów z audiodeskrypcją na platformie internetowej, w czerwcu 2011 r. wyemitowała z audiodeskrypcją pierwszy odcinek serialu „Tajemnica Twierdzy Szyfrów”. Od tamtej pory systematycznie do oferty TVP wprowadzane są nowe tytuły filmów z audiodeskrypcją.

Od września br. audiodeskrypcję uruchomiła telewizja TVN, zaś zapowiedzi filmów z audiodeskrypcją pojawiły się także w ofercie programowej Canal Plus.

Audiodeskrypcji do chwili obecnej nie wprowadziła jeszcze Telewizja Polsat lub też nie udostępniła zapowiedzi takiej oferty, w związku z czym nie było możliwe jej odnalezienie.

Z audiodeskrypcji mogą korzystać odbiorcy naziemnej telewizji cyfrowej, cyfrowego przekazu satelitarnego oraz cyfrowych sieci kablowych. Warunkiem jest posiadanie cyfrowego odbiornika telewizyjnego z funkcją dekompresji sygnału cyfrowego w standardzie MPEG-2 lub MPEG-4 lub dodatkowej przystawki {np. dekodera} podłączanej przez eurozłącze, umożliwiającego uruchomienie dodatkowej ścieżki fonii. Niektóre z urządzeń do odbioru telewizji cyfrowej mają możliwość włączenia audiodeskrypcji, jako dodatkowej ścieżki audio, za pośrednictwem przycisku na pilocie, który został przypisany do tej funkcji.

Dostępność oferty programowej

Dostępność telewizji wiąże się ściśle z dostępem osób z niepełnosprawnością wzroku do informacji o ofercie programowej z audiodeskrypcją oferowanej przez poszczególnych nadawców.

Niestety w chwili obecnej osoby niewidome borykają się z trudnościami w odnalezieniu tych informacji. Wykazy programów z audiodeskrypcją można odnaleźć na stronach internetowych:

CANAL+

<http://www.canalplus.pl/program-tv/szukaj>

TVP

<http://www.tvp.pl/dostepnosc/programy-z-audiodeskrypcja-w-tvp/5267057>

Niestety są to jedynie dwa przykłady, które można zaliczyć do dobrych praktyk udostępniania przez internet informacji o świadczonych przez nadawcę usługach dostępu. Większość nadawców niestety zapomina o powiadamianiu odbiorców, że dany program posiada audiodeskrypcję. Brakuje też informacji na temat sposobu uruchamiania usługi dostępu. Osoby niewidome, które dotychczas korzystały z telewizji analogowej, bez odpowiednio dostosowanego sprzętu oraz informacji o tym, w jaki sposób należy ustawić antenę i źródło kanału, będą miały utrudniony zarówno dostęp do odbioru telewizji cyfrowej, jak i usług dostępu. Poprawa dostępności powinna zatem objąć:

1. Aktualizowany wykaz oferty programowej z audiodeskrypcją udostępniany za pośrednictwem strony internetowej nadawcy. Za dobry przykład należy przyjąć tworzenie zakładki "dostępność", w której osoby z niepełnosprawnością sensoryczną będą mogły odnajdywać wykazy oferty programowej z usługami dostępu.

2. 'Elektroniczny przewodnik po programach' (ang. Electronic Programming Guide - EPG), zawierający listę programów, które są dostępne dla użytkownika. Dostępność listy jest szczególnie istotna, gdyż zwykle zawiera ona dokładne i kompletne informacje na temat atrybutów danego programu (formatu i rozdzielczości, w jakiej jest emitowany, audiodeskrypcji, audiotekstu, napisów dla niesłyszących, itp.).

Wskazane jest zatem zastosowanie w pełni udźwiękowionego przewodnika po oferowanych programach (ang. fully spoken electronic programme guide), głosowej identyfikacji wybranego kanału (ang. spoken channel identification) oraz głosowej informacji o programie (ang. spoken programme information). Dodatkową pomoc będzie stanowić także wcześniejsza dźwiękowa zapowiedź programu z audiodeskrypcją.

3. Cyfrowe usługi tekstowe (ang. Digital Text Service - w niektórych przypadkach po prostu teletekst - miejsce, gdzie użytkownicy mogą nie tylko znaleźć informacje, odnoszące się do programów telewizyjnych, ale także usług informacyjnych, takich jak wiadomości, prognoza pogody, wyniki sportowe i tym podobne. Docelowymi odbiorcami tych usług są osoby, które nie mają dostępu do informacji przekazywanych za pośrednictwem Internetu. Z tej usługi osoby niewidome będą mogły skorzystać tylko wtedy, gdy zostaną one udostępnione w sposób głosowy. Jest to możliwe poprzez zastosowanie usługi audiotekstu, która powinna zostać także umożliwić osobom niewidomym odczytywanie treści tekstowych umieszczanych na dole ekranu tj. numerów telefonu, komunikatów.

Wiąże się to ściśle z usługami opcjonalnymi takimi jak rozszerzone wyświetlanie na ekranie (ang. On Screen Display (OSDs), obejmujące napisy, które mogą być włączane lub wyłączane na życzenie użytkownika, dodatkowe kanały audio, alternatywne ścieżki wideo, możliwość skalowania tekstu i obrazu, ale także dokonania nagrania programów i związanych z nimi treści do oglądania w dogodnym czasie. Niezbędne jest w tym przypadku udostępnienie użytkownikowi niewidomemu i słabowidzącemu bezpośredniej funkcji włączania i wyłączania audiodeskrypcji, napisów lub innych usług dostępu na życzenie (ang. one-touch access to audio description or other assistive services). Ścieżka audio powinna być zawsze udostępniana jako druga ścieżka audio, tak by uniknąć problemu z wyborem kolejnej ścieżki audio. Bezwzrokowe wybieranie audiodeskrypcji jako trzeciej ścieżki dźwiękowej przez osobę niewidomą jest niewykonalne, jeśli odbiornik nie posiada udźwiękowionego menu. Obecne odbiorniki nie oferują jeszcze tej możliwości.

Różnorodność oferty programowej z audiodeskrypcją

Obecnie udostępniana oferta programowa z audiodeskrypcją nie oferuje możliwości większego wyboru widzom niewidomym i słabowidzącym. Sugerujemy zatem by w wykazie udostępnianej oferty były brane pod uwagę nie tylko polskie filmy fabularne, ale została ona rozszerzona na programy edukacyjne, programy z zakresu kultury i sztuki, polskie i zagraniczne filmy dokumentalne i fabularne o wysokich wartościach artystycznych, spektakle teatru telewizji, widowiska sportowe. Do udostępnianej oferty powinny być brane pod uwagę programy kierowane do najmłodszej grupy odbiorców. Tworzenie audiodeskrypcji do programów, w których dominuje przekaz słowny takich jak np. Talk Show - "Rozmowy w Toku", który jest nadawany przez TVN z audiodeskrypcją mija się z celem, gdyż czas audiodeskrypcji w takim programie jest minimalny. Odbiorcy audiodeskrypcji nie mają zatem większych korzyści z odbioru takiego programu z audiodeskrypcją. W zamian natomiast do oferty powinny być wprowadzane programy o większych wartościach poznawczych, w których obraz stanowi integralną i nieodłączną część do zrozumienia przedstawianego tematu. Do kwot oferty programowej z audiodeskrypcją nie powinny być również wliczane powtórne emisje programów, które były już pokazywane z audiodeskrypcją.

Standardy tworzenia audiodeskrypcji

Audiodeskrypcja, jako nowa usługa dostępu nie jest jeszcze zbyt dobrze rozumiana. Bywa mylona z wyjaśnieniem obrazu, jego tłumaczeniem. Zapomina się również o tym, że audiodeskrypcja powinna być zsynchronizowana z wyświetlanym obrazem i nie zagłuszać dialogów. Audiodeskrypcja powinna w sposób jak najbardziej obiektywny odzwierciedlać obraz, który stanowi tło do dialogów, kwestii odczytywanych przez lektora.

Do najczęściej spotykanych błędów należy:

1. Opisywanie znanych dźwięków.

W audiodeskrypcji powinny być opisywane jedynie dźwięki, których identyfikacja nie jest możliwa przez osobę słyszącą.

2. Braki w audiodeskrypcji.

Selekcja jest jednym z najbardziej istotnych zasad audiodeskrypcji. Niewłaściwa selekcja jest w stanie sprawić, że ukazana scena nie zostanie zrozumiana przez niewidomego odbiorcę. Jest to bardzo istotne ze względu na ograniczony czas, w którym audiodeskrypcja powinna zostać umieszczona. W selekcji osoby tworzące audiodeskrypcję powinny się kierować przede wszystkim dialogami, oraz efektami dźwiękowymi które wyznaczają trasę uwagi widza.

3. Opisywanie tego, czego nie ma na ekranie.

W audiodeskrypcji są przedstawiane domysły i wrażenia osoby opisującej, nie zaś elementy obrazu, które są w stanie umożliwić widzom niewidomym samodzielną interpretację.

4. Czasowo-przestrzenna natura filmu.

Audiodeskrypcja to zarówno opis, ale także sposób jego odczytania w trakcie programu, filmu. Jest to ważny czynnik ewokowania wyobrażeń i złudzenia naoczności. Audiodeskrypcja nie powinna być zatem odczytywana na podobieństwo listy dialogowej, czy też książki. Lektor poprzez odpowiednią modulację jest w stanie odzwierciedlać upływ czasu - zawieszenie głosu, odzwierciedlać tempo akcji - tempo i siła głosu. Wskazane jest stworzenie normatywnego aktu, do którego w tworzeniu i wdrażaniu audiodeskrypcji będą mogli stosować się nadawcy lub też przekazanie już istniejących standardów tworzenia audiodeskrypcji opracowanych przez Fundację Audiodeskrypcja, na podstawie zebranych doświadczeń oraz standardów obowiązujących w innych krajach.

Monitoring

Jakość i ilość udostępnianej oferty programowej z audiodeskrypcją powinna być kontrolowana przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji we współpracy z przedstawicielami organizacji pozarządowych reprezentujących środowiska osób z niepełnosprawnością wzroku, słuchu oraz osób głuchoniewidomych.

W kwestii uregulowań kwot usług dostępu, każda z nich powinna zostać wyszczególniona wraz z kwotą, która powinna zostać osiągnięta. Pozwoli to uniknąć sytuacji, w której nadawca zdecyduje się na udostępnianie swojej oferty tylko jednej grupie odbiorców. Trzy rodzaje niepełnosprawności sensorycznej warunkują inne potrzeby odbiorców, a co za tym idzie również inny sposób udostępniania oferty programowej.

Opłaty abonamentowe

W ramach konsultacji społecznych Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji może rozważyć wprowadzenie opłat abonamentowych osobom z niepełnosprawnością sensoryczną. Niestety trudno jest stwierdzić, że możliwości ekonomiczne osób z niepełnosprawnością sensoryczną będą umożliwiały im dokonywanie opłat abonamentowych.